

İletişim Eğitimcilerinin ve Öğrencilerinin Perspektifinden Kamusal Yayıncılık Örneği Olarak TRT Radyoculuğu

Yrd. Doç. Dr. Vakur KAYADOR
Yrd. Doç. Dr. Özgül BİRSEN

anadolu üniversitesi, iletişim bilimleri fakültesi
vkayador@anadolu.edu.tr
obirsen@anadolu.edu.tr

Özet

Günümüzün çok seçenekli iletişim ortamı içerisinde radyoların genel dinlenirlik oranları ve dinleyicilerin alışkanlıkları dikkatle incelenmekte ve sorgulanmaktadır. İletişim araçları arasındaki rekabetin yüksek olduğu bu ortamda kamu yararının gözetilmesi adına bir denge unsuru olarak var olması gereken kamusal radyoların, Türkiye özelinde TRT'nin dinlenirlik düzeyi ve dinlenirlik biçimleri ayrıca sorgulanması gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Kamusal yayıncılığın, içinde bulunulan ekonomik koşullarda ve rekabet ortamında geleceğe taşınmasında en önemli rol kuşkusuz iletişim eğitimi veren kurumlardadır. Bu bağlamda çalışmanın temel sorunsalı, geleceğin medya profesyonellerinin yetiştiği iletişim fakültelerinde öğretim elemanları ve öğrenciler arasında kamusal radyoculuğun nasıl algılandığı ve bu algı içinde TRT radyoculuğunun nereye konumlandırıldığının belirlenmesidir.

Çalışmada, anket yoluyla hedef kitlenin radyo dinleme oranları; kamusal yayınları dinleme amaçları; TRT radyolarında kullanılan dil hakkındaki görüşleri; özel radyo ve televizyonlarla girdikleri rekabet karşısında TRT'nin konumu hakkındaki düşünceleri araştırılmıştır.

Çalışma sonucunda elde edilen veriler iletişim eğitimcilerinin ve öğrencilerinin büyük bir oranının radyo dinlediğini, kamusal yayıncılık seçeneği olarak TRT'yi özel radyolardan görece olarak daha fazla tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Aynı karşılaştırma televizyonlar ile

yapıldığında dinlenirlik oranlarının fark edilir biçimde düştüğü görülmektedir. TRT'yi daha bilgilendirici, eğitici ve düzeyli buldukları için dinlediklerini belirten anketin hedef kitlesi, anadilinin doğru kullanılması konusunda TRT'yi özel radyo ve televizyonlardan daha yeterli bulduklarını ifade etmektedirler.

anahtar kelimeler: radyo yayıncılığı, kamusal radyo, kamu yararı, anadilini kullanma, haber-bilgilendirme, kültür-eğitim sanat katkı, müzik-eğlence işlevi

Résumé

Aujourd'hui dans un environnement de multimédia pluriel et alternatif, la part d'auditeurs et leurs habitudes sont examinées et questionnées. Dans un environnement où la concurrence entre les outils multimédia est importante, au nom du respect de l'intérêt général, l'écoute et le caractère de l'écoute des radios institutionnelles et pour la Turquie celui de la TRT ressort comme une question à poser.

Pour la poursuite future de l'émission institutionnelle et au vu des conditions économiques et de la concurrence, le rôle important revient, sans aucun doute aux institutions qui dispensent l'enseignement de la communication.

Dans ce contexte la problématique centrale de l'analyse est d'étudier la manière dont les étudiants et les enseignants des facultés de communication où sont formés les futurs professionnels de la communication, perçoivent la notion d'émission institutionnelle et dans cette compréhension où ils placent la TRT et sa manière d'émettre.

Dans les travaux et par le biais d'enquête, ont été examinés, la part d'écoute radio par la population cible, l'objectif et l'intérêt de l'écoute des émissions institutionnelles, l'avis sur les langues utilisées dans les émissions de la TRT, la position de la TRT dans la concurrence par rapport aux radios et télévisions privées.

À la fin des travaux, les données obtenues ont démontrés qu'une grande partie des enseignants en communication et des étudiants écoutaient la radio, que pour les émissions institutionnelles un choix significatif se portait en faveur de la TRT par rapport aux radios privées. Lorsque la même comparaison est effectuée avec les chaînes de télévision il a été constaté que la part d'écoute baisse de façon significative. La population cible a affirmé écouter la TRT pour son niveau estimé haut et instructif et pour y trouver une meilleure information.

Par ailleurs, la population cible trouve que par rapport aux radios et télévisions privés la TRT avait un niveau approprié en ce qui concerne l'utilisation de la langue maternelle.

mots-clés : *émission radiophonique, radio institutionnelle, intérêt public, utilisation de la langue maternelle, d'information-nouvelle, culture-enseignement, musique-divertissement*

Abstract

The general listening rates of radio broadcasting and listeners habits are examined and questioned carefully inside the contemporary diversified communication field. Within the case of Turkey the listening rates and forms of TRT should be questioned inside the field of media where high rates of competition are remained. This is important because the existence of public radio as a balancing element is perceived to be necessary. Where the economic conditions and competition between the broadcasting companies are considered to be the preservation of the public broadcasting to posterity the role of the institutions that give communication education becomes important. Within the given context the main problem of this study is to determine how are public radio broadcasting perceived and the position of TRT in the given field in between communication faculties and students.

A survey is applied in the study in order to determine the opinions of target listeners about the listening rates, the preferences about the public radio, the purposes of public radio listening, the views about the language used in TRT and the position of TRT in the competing field.

The data gathered as a result of this study indicates that a high rate of communication faculty and the students are listening the radio and as a choice of public listening TRT is listened relatively more than private radios. When the same comparison is made concerning the television rates the viewing rates are decreased against the case of TRT. The target listeners confirm that TRT radio provides much more information, entertainment and qualified broadcasting. Also they find TRT as more sufficient in the usage of Turkish as native language.

keywords: *radio broadcasting, public radio, public benefit, usage of native language, news informing, culture-education, art-contribution, the music and entertainment function*

Giriş

Kitle iletişimin ilk önemli atılımı 15'inci yüzyılda matbaanın icadı ile gerçekleşmiştir. Kitle iletişim araçlarının bütün dünyayı kapsayıp McLuhan'ın ifadesi ile dünyanın evrensel bir köye dönüşmesinde en önemli rol üstlenen iletişim araçlarından biri de hiç kuşkusuz radyodur. Ucuz, pratik ve çok süratli bir teknoloji olması nedeniyle 20'nci yüzyılın ilk çeyreğinden 1950'lere kadar en etkili iletişim aracı olmuştur. Yine yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra televizyonun yaygınlaşması ve yüzyılın son on yılında post-endüstriyel teknoloji ürünlerinin dünyamızı kuşatması ile yeni konumu ve işlevi ile de varlığını sürdürmüştür. Radyoyu ve radyo yayıncılığını hem teknolojik anlamda hem de bir iletişim kurumu olarak iki ayrı biçimde tanımlayabiliriz. İngilizce karşılığı broadcasting, Fransızcası radiodiffusion, Almancası runderfunk olan radyo "ses ve görüntünün elektromanyetik dalgalar aracılığı ile belli bir yerden vericiye iletilmesi, oradan da özel alıcı aygıtlar yoluyla topluma aktarılmasıdır." Bu, en yalın biçimi ile radyonun teknik tanımıdır. Radyo yayıncılığı ise, "radyo yayın personelinin haber ve program üretimini gerçekleştirmek amacıyla kurumsal bir yapı oluşturarak yapımlarını dinleyiciye iletme etkinliğidir."

Radyo temel malzemesi "ses" olan bir aygıttır. Tek bir duyu organına, kulağa seslendiği için dinlenmesi yoğun konsantrasyon gerektiren sıcak bir iletişim aracıdır. Söz, müzik ve efekt unsurları radyonun temel öğeleridir. Radyo yapımı bu öğelerin uyumlu bir biçimde değerlendirilmesi ve özgün bir kompozisyon anlamına gelmektedir. Görüntü unsurunun olmaması dinleyiciye geniş bir hayal dünyası sunabilmekte, onun düş gücünü harekete geçirebilmektedir. Bu özelliği, -yukarıda belirtilen- ucuz, pratik ve süratli bir teknoloji olma özelliği ile birleşince en temel nitelikleri ortaya çıkmaktadır (Kayador, 1999:38).

Radyo 20'nci yüzyılın ilk çeyreğinde dünyanın en ücra köşelerine kadar ulaşabilmiş bir iletişim aracıdır. Başlangıçtan bu yana, kitleler üzerindeki yoğun güdüleme etkisi ile çok önemli işlevler üstlenmiştir. Bunlar, en genel başlıklarıyla; haber ve bilgi vermek, toplumların eğitimine katkıda bulunmak, insanları eğlendirmek, mal ve hizmetlerin tanıtımını gerçekleştirmektir (Birsen, 2000:13). Böylesine önemli ve etkili bir iletişim aracı olan radyo her zaman bir toplumsal sorumluluk bilincini gerekli kılmıştır. ABD'de tecimsel bir anlayışla özel kurumlar halinde örgütlenirken, radyolar Avrupa'da ve dünyanın diğer bölgelerinde kamusal/resmi kurumlar biçiminde düzenlenmişlerdir. Özel ve kamusal radyoculuk anlayışı yoğun yayıncılık tartışmalarını gündeme getirmiş; özel radyoculuk anlayışının tecimsel yapısının popüler değerlere dayanması, kamusal radyo kurumlarını da ciddi biçimde etkilemiş, çok önemli sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır.

Özellikle 1980'li yıllarla birlikte başlayan deregülasyon süreci ABD'de Reagan, İngiltere'de Thatcher'la birlikte yepyeni bir dünyayı beraberinde

getirmişti. Batı, II. Dünya Savaşı'nın ardından sürekli gerilediği Doğu Bloku karşısında birden atağa kalkmış, ekonomik ve siyasal alanda bütünüyle şahin politikaları uygulamaya başlamıştı. Ancak bu yalnızca ekonomik ve siyasal bir tasarım değildi, bunun bir de kültürel boyutu vardı. Geniş kitlelerin depolitizasyonu ve kültürsüzleştirme süreci de ayrıca amaçlanmaktaydı. Daha sonra 1990'lı yılların başında reel sosyalizmin çökmesi ile ortaya çıkan ve küreselleşme/yeni dünya düzeni olarak anılan dönem, bu süreci iyice hızlandırmış ve güçlendirmişti. Bu yapı içinde popüler kültür değerleri hayatın her alanında içerik değerlerin yerini almaya başlamıştı. Bu sistemde kitle iletişim araçlarının özel bir rolü ve önemi vardır. Dolayısıyla radyoların bu gelişmelerden etkilenmesi kaçınılmazdır. 1980'li yıllarda yarım yüzyılı, 1990'larda altmış yılı geride bırakan ve kurumsallaşmasını büyük ölçüde tamamlayan Türkiye kamusal radyoculuğu, süreç içinde nitelikli yayıncılık anlayışından, eğlendirirken eğitmeyi amaçlayan, yaygın eğitime katkı sağlamak için çaba harcayan kimliğinden uzaklaşmaya başlamıştır. Sürekli canlı yayın ve müzik yayını anlayışı, özel radyoların ve televizyonların 1990'lı yıllarda yayına başlamasıyla, iyice yaygınlaşmıştır. Radyolar bir müzik kutusu ve eğlence aracı olarak algılanmaya başlamışlardır.

Bu koşullarda kamu, kamusal alan ve kamu yararı ve kamu yayıncılığı gibi kavramlar daha da özel bir anlam kazanmaktadır. Öncelikle bu kavramların doğru tanımlanması zorunlu olmaktadır. Etimolojik olarak kamu sözcüğünün Fransızca ve İngilizce karşılığı public, Latince publicus'tan gelmektedir. Roma Hukuku'nda kamu karşısına 'privatus', yani 'özel' yerleştirilmiştir. Kamusal-özel alan ayrımının kökeni Eski Yunan'a kadar uzanmaktadır. Antik Yunan'dan başlayarak günümüze değin kamu ve kamusal alan tanımları yapılagelmiştir. Dar anlamda kamusal alan, siyasal alanın (devletin) karşılığı olarak kullanılmaktadır. Eski Yunan'da kamu ile özel arasında katı bir ayırım bulunmaktaydı. Kamu hayatı, pazarda yurttaşların bir araya geldikleri ve kendi kendilerini temsil ettikleri komitelerde ortaya çıkıyordu. Yayıncılık kurumları açısından değerlendirildiğinde ise, kamu kavramının anlamı mülkiyeti kamuya ait olmalıdır. Kamu yayın kuruluşunun karşısında ise özel yayın kurumu vardır (N.Atabek& E.Dağtaş, 1998:195).

Kamu ve kamusal alan tanımları beraberinde kamu yararı olgusunu getirmiştir. Kamu yararı en genel anlamı ile "genel toplumsal gönence ilişkin konular" (Ozankaya, 1995:78) olarak tanımlanmıştır. Kamusal alanın oluşumuna doğrudan yön veren medyanın toplum içerisinde birtakım görev ve sorumlulukları vardır. Medyanın içinde var olduğu toplumun refahı için birçok sorumluluklar üstlenmesi düşüncesi II. Dünya Savaşı sonrası yıllara uzanmaktadır. Demokratik sistemlerin sağlıklı yaşamasının en önemli koşulunun, kamunun bilme hakkından geçtiği ve doğru olarak bilgilendirilmiş bir halkın doğru siyasal seçimler yapacağı düşünülmektedir. Bir olayın, bir olgunun, bir olgunun ya da gelişmenin kamu yararı açısından gerekli olduğu hallerde, topluma yansıtılması bir zorunluluktur (Özgen, 1998:115). Kamunun bilme hakkı, kamu çıkarından farklı değildir. Kamu yararını ve kamu çıkarını savunan yaklaşım, II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan

"basının toplumsal sorumluluk kuramı"dır. Toplumsal sorumluluk kuramı, basının bağımsızlığı ilkesi ile topluma karşı ödevlerini bağdaştırmayı amaçlamıştır. İletişim araçlarının toplumsal yaşamda sorumlu oldukları değişik hizmet işlevlerinin olduğunu kabul eden kuram; özellikle de "demokrasi"nin varlığını sürdürebilmesi açısından önemli bir işleve sahiptir. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde, toplumun büyük çoğunluğunun "iyiliği" toplumun yapacağı seçimler sonucunda iktidara getirdiği politikacıları doğru saptayıp, onların çalışmalarını denetlemekten geçer. Bu da eksiksiz ve tarafsız bir biçimde halkın bilgilendirilmesi demektir. Bu doğrultuda demokrasi adına medyaya büyük sorumluluklar düşmektedir. Basının toplumsal sorumluluk kuramının ana prensipleri şunlardır: Medya topluma karşı belirli görevleri kabul etmeli ve yerine getirmelidir. Bu görevler profesyonel öğreticilik, gerçeklik, doğruluk, nesnellik ve denge standartlarının oluşturulması şeklinde gerçekleşmelidir. Bu görevleri kabul eder ve uygularken medya, yasalar ve yerleşmiş kurumlar çerçevesinde kendi kendini düzenleyici olmalıdır. Medya suça, şiddete, kamu düzensizliğini yönlendiren yayınlardan ya da azınlık gruplarını gücendirici etkinliklerden kaçınmalıdır. Medya tüm olarak çoğulcu olmalı, toplumun çeşitliliğini yansıtmalı, değişik görüşleri ve yanıt haklarının kullanılmasına olanak tanımalıdır. İfade edilen ilk ilke uyarınca toplum ve kamu yüksek düzeyde bir hizmet bekleme hakkına sahip olmalı ve toplumun yararı söz konusu olduğunda müdahale meşru sayılmalıdır (Wedell, 1994:15). Basının Toplumsal sorumluluk kuramından hareketle, kamusal yayıncılık, 'halk için yapılan, halk tarafından finanse edilen ve halk tarafından kontrol edilen' yayıncılık türüdür. Kamusal yayıncılık anlayışının temelinde kamu yararı kavramı vardır. Kamu yayıncılığın temelinde yayıncılığın kâr amacı gütmeyen, birleştirici bir kurum olduğu ve toplumun tümüne, kişisel ilerleme ve gelişmeye olanak verecek şekilde hizmet etmesi anlayışı bulunur.

Kamusal hizmet iletişim araçlarının topluma karşı sorumluluğu olduğu inancına dayalıdır. Bu sorumluluk, ulus devletin sınırları içinde yaşayan tüm kesimlerin bir yurttaş olarak kabul edilmesi, topluma uyumlarının sağlanması, aynı zamanda toplumun bütün kesimlerinin kendilerini temsil ettiğine inandıracak denli çoğulcu olması anlamına gelmektedir. Kamu hizmeti anlayışının temeli yapı ve hizmet olarak mümkün olan en yüksek hizmet düzeyini yansıtan bir yayın içeriği ile toplumun yükselmesini ve gelişmesini sağlamaktır (Pekman, 1997:17). Kısaca kamu hizmeti yayıncılığı, evrensellik anlayışıyla, içinde yer aldığı ulusun bütün çıkar ve beğenilerine seslenebilme, küçük ve büyük gruplara, çoğunluklara ve azınlıklara hizmet edebilme özelliklerini de taşımak iddiasındadır.

Radyo yayıncısı (radyo programcısı, radyo spikeri, yayın şefi vs.) toplumsal sorumluluk bilincine sahip bir kamusal radyo kurumunda görev yapıyorsa; bu bilinçte program hazırlayabilen, dinleyicinin ihtiyaçlarını isteklerinden önde tutmayı ilke edinen elemandır. Bu tanımlama, radyocu için, dinleyicinin ihtiyaç ve isteklerinin ne olduğunu bilmeyi gerektirecek bir donanımı zorunlu kılmaktadır. Radyo yayıncısının donanımı kavramını açıklamakta yarar bulunmaktadır. İyi bir

eğitim almış olmak, toplumdaki genel yapı ve kurumları; ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel gerçeklikleri birbirleriyle bütünlüklü değerlendirebilecek ölçüde özümsemek, bu yapıların gündelik toplumsal yaşantılarla bağlantılarını kuracak düzeyde olmak radyocunun en temel özellikleridir. Bunlara sahip olmanın yanı sıra bu birikimini dinleyicisine aktaracak yetkinlikte anadilini kullanabilmek bir başka "olmazsa olmaz" nkoşuludur. Seslendiği hedef kitlenin temel özelliklerini bilmek, konusunu sınırlamak, dağılmadan bütünlük içinde sunabilmek, dinleyiciyle buluşacağı en uygun zaman dilimini belirlemek, yayın süresini ve periyodunu saptayabilmek de önemli özelliklerdir. Çalışkan olmak, ekip çalışmasına yatkınlık gibi her meslek grubu için gerekli özellikler radyo yayıncısı için fazlasıyla zorunlu faktörlerdir.

Kamusal radyo yayıncısının bu yetenek ve birikime sahip olmanın yanı sıra yeterli bir meslek içi eğitimden geçmesi, programcı yeteneğini, yaratıcılığını geliştirmesi ve en önemlisi radyo dilini ustalıkla kullanabilecek düzeye ulaşması zorunludur. Radyo dili, radyo yapımını meydana getiren ses-müzik-efekt unsurlarını uyumlu biçimde değerlendirerek, başarılı bir kompozisyon yaratabilme etkinliğidir. Canlı yayınlarda olsun, günümüzde gittikçe azalan bant yayınlarında olsun bunu gerçekleştirebilmek radyocunun asal görevidir (Kayador,1999:46).

Problem

Kamusal radyoculuk sahip olduğu toplumsal sorumluluk gereği "ne pahasına olursa olsun" kendini dinletmek zorunda hissetmeyen, dinleyicinin ihtiyaçlarını isteklerinden nde gören bir yayıncılık anlayışıdır. Bunun sonucunda da doğal olarak dinleyici ile buluşmakta sıkıntılar yaşayabilmektedir. Ancak bu çalışmada belirlenen örneklem iletişim eğitimcileri ve iletişimci adaylarıdır ve bu kitle radyoculuk konusunda bilgi sahibidir. Bu zgl kitlenin radyo ile etkileşiminin belirlenmesi Türkiye radyoculuğunun geleceğine ve Türkiye'deki radyoculuk eğitimine ilişkin önemli ipuçları verebilecektir. Çalışmanın temel sorunsalı geleceğin medya profesyonellerinin yetiştiği iletişim fakültelerinde kamusal radyoculuğunun nasıl algılandığı ve bu algı içinde TRT radyoculuğunun nereye konumlandığıнын belirlenmesidir. Bu sorunsal çerçevesinde ortaya çıkarılması amaçlanan durumu netleştirebilmek için şu sorulara yanıt aranacaktır:

Türkiye'de iletişim fakültelerinde radyoculuk temel eğitim alanlarından biridir. Günümüzde iletişim fakülteleri yalnızca radyoculuk eğitimi vermemekte, yasaların kendilerine tanıdığı ölçüde için pratiğine de girerek radyo yayını yapabilmektedir. Bu durum iletişim fakültesi ğrencilerinin ve bu eğitimi veren ğretim elemanlarının radyo yayıncılığı ile yakından ilgilendikleri sayılıısını üretmektedir. Bu bağlamda iletişim eğitimi veren fakültelerin ğrenci ve ğretim elemanlarının genel anlamda radyo dinleme oranları nedir ve bu oran içerisinde kamusal radyolar ne kadar dinlenirlik oranına sahiptir?

Son dönemde çeşitli kurum ve kuruluşlarca yapılan araştırmalar, Türkiye’de radyonun yüksek bir dinlenirlik oranına sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Sadece bu araştırmalarda değil, lisanslı radyo istasyonlarının çokluğu da bu yargıyı doğrulamaktadır. RTÜK verilerine göre Türkiye’de 36’sı ulusal, 102’si bölgesel, 952’si yerel olmak üzere toplam 1090 radyo istasyonu bulunmaktadır (RTÜKa, 2007). Bu veriler her ilde birden fazla radyo istasyonu olduğunu ve bu istasyonların ulusal ve bölgesel düzeyde yayın yapan radyolarla birlikte ortak bir dinlenirlik pastasını paylaştıklarını göstermektedir. Türkiye’de radyonun dinlenirlik oranı nedir sorusuna IPOS Kmg tarafından yapılan 2007 tarihli araştırma sonucunda verilen yanıt %71’dir (MediaCat, 2007). Yakın dönemde radyo üzerine yapılan çalışmalarda Radyo dinleyicisinin program tercihleri de incelenmiştir. RTÜK tarafından yapılan çalışmada dinleyicilerin ağırlıklı olarak müzik programlarını ve haber programlarını tercih ettikleri görülmektedir (RTÜKb, 2007).

Bu veriler genel bir izlerkitleyi tanımlamaktadır. Bu çalışmada daha detaya inilerek iletişim akademisyenleri ve öğrencilerinin radyo ile etkileşimleri karşılaştırmalı olarak araştırılacak, bu çerçevede çeşitli sorulara yanıt aranacaktır. Öncelikle şu konular sorgulanacaktır: Öğretim elemanları ve öğrenciler radyoyu ve kamusal radyoları hangi sıklıkta ve hangi amaçla dinlemektedirler? Kamusal radyoların haber verme, eğitime, eğlendirme, mal ve hizmet tanıtımı işlevlerinden hangisi ilgi alanlarına girmektedir?

Türkçe’nin doğru kullanımı medya bağlamında yaygın bir tartışma konusudur. Dilin doğru kullanımı üzerine sürdürülen tartışmalar çeşitli araştırmaların yapılmasına neden olmuştur. Örneğin RTÜK tarafından "Türkçe’nin Kullanımı" başlıklı bir çalışma gerçekleştirilmiş; sorunların canlı yayın temposundan, sunucuların dil eğitimindeki eksiklerinden, yayın kurumlarının bir iç denetimlerinin olmamasından, sunucuların yazım kılavuzu, sözlük gibi kaynakları kullanma alışkanlıklarının olmamasından, yabancı dil hayranlığının yüksekliğinden kaynaklandığı saptanmıştır. Aynı araştırmaya göre yayınlardaki söz varlığının 500-1000 kelime arasında döndüğü tespit edilmiştir (RTÜKc, 2007). RTÜK tarafından 2007 yılında yapılan araştırma sonuçları dinleyicinin dil kullanımındaki özen ve yetkinlik bağlamında TRT’yi beğendiklerini ortaya koymaktadır (RTÜKb, 2007). Bu çerçevede iletişim öğretim elemanları ve öğrencileri açısından radyoda dilin doğru kullanımı öncelikli bir konu mudur? TRT spiker ve sunucularını ana dilini yetkinlikle kullanımı açısından yeterli bulmakta mıdır?

Günümüz izlerkitesinin kitle iletişim araçları seçkisi genişlemiştir. Basılı yayınlardan bilişim teknolojilerine kadar uzanan bu geniş yelpaze içindeki her araç kendinden önceki araçları etkilemiş, diğer kitle iletişim araçlarının yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Basılı yayınlarla başlayan bu tarihsel süreç içinde yeni çıkan her aracın bir önceki aracı yok edeceği varsayımına karşın, bugün izlerkitle bütün araçları aynı anda kullanmaktadır (Birsen, 2005) Bu noktada her aracın bir ihtiyacı karşıladığı, izlerkitlenin yaşamındaki bir boşluğu

doldurduğu, bu nedenle de yok olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ancak radyo ve televizyonun bu yer kapma savaşında teknolojilerinin yarattığı görüntü ve ses farkına karşın program içerikleri benzeştiği ve aynı işlevlere sahip oldukları için sürekli bir rekabet içinde yer almaktadırlar. Bu bağlamda TRT radyoları, radyo ve televizyon yayıncılığının temel işlevleri olan haber, eğitim, mal ve hizmetlerin tanıtımı, müzik eğlence hizmetlerinin yerine getirilmesinde yeterli görülmekte midir? İşlevler açısından özel radyo ve televizyonlarla karşılaştırıldıklarında nasıl değerlendirilmektedirler?

RTÜK tarafından yapılan araştırmaların ortaya koyduğu sonuçlar radyo için televizyonda olduğu gibi bir prime time aralığından söz edilemeyeceğini göstermektedir. RTÜK'ün elde ettiği veriler dinleyicilerin demografik özelliklerinin, iş ve yaşam koşullarının dinleme zamanı tercihinde belirli bir zaman aralığında yoğunlaşma olmadığını belirlemektedir (RTÜKb, 2007). Buna karşın IPSOS KMG tarafından yapılan araştırma ise öğle 11:00 -13:00 saatleri arasında bir yoğunlaşma olduğuna dikkat çekmektedir (MedyaCat, 2007). İzlerkitlenin radyoyu nerede dinlediğine ilişkin veriler ise yaş ve meslek değişkenine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Ortaya çıkan bulgular taşınabilir cihazların yaygınlaşmasıyla radyonun mekâna bağlı bir araç olmaktan kurtulduğunu ve gençlerin daha çok bu tür araçları tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. Buna karşılık ileri yaş grupları arabada, iş yerinde ya da evde dinlemeyi tercih etmektedirler (RTÜKb, 2007; Medya Cat, 2007). Bu çalışma bağlamında ise iletişim fakültesi öğrencileri ve öğretim elemanlarının kamusal radyoları hangi zaman dilimlerinde ve nerede dinlemeyi tercih ettikleri ve TRT1, TRT2, TRT3, TRT4 radyo kanallarından hangilerini ağırlıklı olarak dinledikleri de sorgulanmıştır.

Yöntem

Araştırma Türkiye genelinde iletişim fakültelerine sahip 13 devlet üniversitesini kapsamaktadır. Ankara Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Galatasaray Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi'nin ve iletişim fakültelerine bağlı radyo-televizyon eğitimi veren basın-yayın ya da sinema-televizyon bölümlerinin son sınıf öğrencilerinin tümünü kapsamaktadır. Çalışmanın bir diğer ayağını oluşturan akademisyenler ise, söz konusu üniversitelere bağlı fakültelerin radyo dersleri verilen bölümlerinin araştırma görevlileri dışında kalan öğretim görevlisi, yardımcı doçent, doçent ve profesör olarak görev yapan öğretim elemanlarına uygulanmıştır. Bu belirlemede öğretim elemanlarının ders yükümlülüğünün olması belirleyici bir ölçüt olarak konulmuştur.

2006 yılı itibarıyla söz konusu üniversitelere bağlı iletişim fakültelerinin radyo televizyon bölümlerinin son sınıf öğrencilerinin tümü araştırmanın

örneklemine oluşturmaktadır. Fakültelerin öğrenci işlerinden alınan kayıtlar doğrultusunda belirlenen 713 son sınıf öğrencisine anket yoluyla ulaşılmaya çalışılmış, 466 öğrenciden dönüt alınmıştır. Belirlenen üniversitelerin iletişim fakültelerinin sinema televizyon bölümlerinin 2006 yılı itibariyle son sınıf öğrenci sayıları ve anketi yanıtlayan öğretim elemanı sayıları şu şekildedir:

Tablo 1. İletişim Fakülteleri Öğrenci ve Öğretim Elemanı Sayıları

Üniversiteler	Öğrenci Sayısı	Öğretim Elemanı Sayısı
Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi	84	13
Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi	71	19
Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi	25	4
Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi	45	5
Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi	100	18
Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi	30	5
Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi	30	6
Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi	22	9
Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi	85	19
İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi	106	8
Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi	60	8
Konya Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi	75	8
Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi	80	7

Araştırma evreninin tümü örneklem olarak da belirlenmiş ve bu doğrultuda tüm öğrencilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda bu fakültelerin ve bölümlerin öğretim kadroları da üniversite rektörlükleri aracılığı ile belirlenerek, 129 kişilik akademik kadroya araştırmanın bir diğer anket formu uygulanmış ve 78 öğretim elemanından dönüt alınmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu kullanılmıştır. Toplam iki sayfadan oluşan kapalı ve açık uçlu olmak üzere 24 sorudan oluşan anket formları öncelikle 45 kişiden oluşan pilot gruba uygulanmıştır. Bu pilot çalışmadan sağlanan veriler doğrultusunda sorular son şeklini almıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS adlı istatistik programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Anket formu 18 adet kapalı uçlu, 6 adet sıralama sorusundan oluşmaktadır. Veriler frekans hesaplamaları yapılarak tablolaştırılmıştır.

Bulgular

Çalışmaya konu olan, iletişim fakültelerinin öğrenci ve öğretim elemanları ile yapılan ve onların genel radyo kullanım nedenleri ve kamusal radyoya bakışlarının değerlendirildiği çalışma verileri aşağıda sunulmaktadır:

İletişim Akademisyenleri ve Öğrencilerinde Radyo Dinleme Oranları

Tablo 2. Radyo Dinleme Oranları Ve Kamusal Yayın Tercihleri

	Öğretim Elemanı				Öğrenci			
	Katıl mı yorum	Karar sızım	Katılı yorum	Toplam %	Katıl mı yorum	Karar sızım	Katılı yorum	Toplam %
Radyo Dinlerim	3,8	6,4	89,8	100	13,7	6,4	79,9	100
Kamusal Radyoları Dinlerim	25,6	19,2	55,2	100	33,9	24,9	41,2	100

Ülkemizde radyo yayınlarının başlangıç tarihi 1927, televizyonun yayına başlaması ise 1968'dir. Türkiye radyoculuğu kırk yılı aşkın bir süre ülkenin tek elektronik iletişim aracı olarak yayını sürdürmüş, bu arada yazılı basından bile güvenilir bir konuma ulaşmıştır. Aynı kurum bünyesinde, TRT'de yayın yapmalarına karşın televizyon yayın günlerinin haftanın tümüne yayıldığı ve televizyon yayınlarının ülkenin büyük bölümüne ulaştığı 1975 yılından itibaren radyonun dinlenirlik oranlarının giderek azaldığı gözlemlenmiştir. 1986'da TRT'nin ikinci televizyon kanalını açması, 1982 yılında renkli televizyon yayınlarının başlaması bu süreci hızlandırmıştır. Daha sonra 1990'da özel televizyonların, 1992'de özel radyoların yayına girmesi, TRT radyoculuğunu yoğun bir rekabet ortamına sürüklemiştir. 1990'lı ve 2000'li yıllarda bilgisayar ve internet kullanımının yaygınlaşması çok zengin bir iletişim ortamı yaratmıştır. Genel anlamda radyonun, özelde kamusal radyoların izlenirlik oranları çeşitli çevrelerde; radyo yayıncıları, iletişim akademisyenleri ve öğrencileri arasında sorgulanabilmektedir. İletişim eğitimi veren okulların öğretim elemanlarının ve öğrencilerinin radyo dinleme oranlarının ve alışkanlıklarının belirlenmesi ilginç veriler çıkarabilecektir.

Hem akademisyenlerin, hem de iletişim eğitimi alan öğrencilerin radyo dinleme oranlarının hayli yüksek düzeyde olduğu belirgin biçimde görülmüştür. Radyonun bu yoğun iletişim trafiği içinde kendisini bir biçimde dinletebildiği anlaşılmıştır. Öğretim elemanları %89.8 oranında radyo dinlediklerini belirtirken, bu oran öğrencilerde %79.9'a ulaşmıştır.

Konumuz kapsamındaki kamusal radyoların dinlenme düzeyinde, genel dinlenirlik düzeyine oranla hissedilir bir düşme görülmektedir. Akademisyenler %55.2 oranında kamusal radyo dinlediklerini belirtirken, öğrencilerde bu oran %41.2 olarak saptanmıştır. Akademisyenler ile öğrenciler arasında oran farkının %15'e kadar açılmış olması dikkat çekicidir. Oran farklılıklarında bir ilginç nokta, burada ve çalışmanın genelinde kararsızların fazlalığıdır. Bu soruda öğretim elemanları %19.2, öğrenciler %24.9 düzeyinde kararsızlıklarını belirtmişlerdir.

Kamusal Radyolarda Anadili Kullanımı

Tablo 3. Kamusal Radyolarda Anadilin Kullanımı

	Öğretim Elemanı				Öğrenci			
	Katıl mı yorum	Karar sızım	Katılı yorum	Toplam %	Katıl mı yorum	Karar sızım	Katılı yorum	Toplam %
Kamusal radyolarda türkçe kullanma becerisi yeterlidir	21,8	21,8	56,4	100	31,2	24,0	44,8	100

Anadilini hem yazılı, hem de sözel anlamda en yetkin biçimde kullanmak, bu konuda örnek oluşturmak ve öncülük görevi üstlenmek, kamusal radyoların en temel işlevlerindedir. Ulusal-toplumsal, düşünsel ve kültürel işlevleri olan anadilini geliştirmek, en doğru ve güzel biçimde kullanmak; aynı zamanda nitelikli bir toplum olmanın önkoşullarındandır (Aksan,1979:50-68). Türkiye kamusal radyoculuğu başlangıçtan (hatta özel bir şirket olan TTTAŞ 'Türk Telsiz-Telefon Anonim Şirketi" elinde kurulduğu günden) bu yana dilin sözel kullanımına edebiyat fakülteleri ve Devlet Konservatuarı ve Türk Dil Kurumu ile birlikte en fazla özen gösteren kurum olmuştur. Türkiye kamusal radyoculuğu 1927 yılından beri, kurulduğu andan itibaren özellikle dilin sözel kullanımı konusunda ülkenin en önde gelen kurumlarından biri olmuştur. Edebiyat fakülteleri, devlet konservatuarları ve Türk Dil Kurumu ile birlikte konuyu en fazla sahiplenen kurumlardan biri olmuştur.

Öğretim elemanları %56.4 oranında TRT'yi bu konuda başarılı bulurken, öğrencilerde bu oran %44.8'te kalmıştır. Spikerlerini özel yetenek sınavlarıyla alan, hizmet içi eğitim etkinlikleriyle bunu destekleyen bir kurum için bu oranların yeterliliği tartışmaya açıktır. Burada, bu konuda özel eğitim çalışmaları yapmadıkları açıkça görülen özel radyo ve televizyonlardaki kalite erozyonunun kamusal radyolara da yansıyor yansımadığı sorusu gündeme gelmektedir.

Kamusal Radyoların Eğitim Kültür Sanat Etkinlikleri

Tablo 4. Kamusal radyoların eğitim-kültür-sanat etkinlikleri

	Öğretim Elemanı				Öğrenci			
	Katıl mı yorum	Karar sızım	Katılı yorum	Toplam %	Katıl mı yorum	Karar sızım	Katılı yorum	Toplam %
Türkiye resmi radyoculuğu kültür – eğitim işlevlerinde günümüz televizyonunun gerisinde kalmaktadır	21,8	23,1	55,1	100	20,2	14,4	55,2	100
TRT'de hazırlanan kültür eğitim programları özel radyolardan daha etkilidir	16,6	23,2	60,2	100	19,3	25,5	65,4	100
Türkiye resmi radyoculuğu sanat işlevinde günümüz televizyonunun gerisinde kalmaktadır	30,7	23,1	46,2	100	26,6	17,4	56	100
TRT'de hazırlanan sanat programları özel radyolardan daha etkilidir	7,7	20,5	71,8	100	20,4	23,4	56,2	100

Kamusal radyoculuğun en temel işlevlerinden birisi toplumun kültürel birikimine katkı sağlamak ve sanat beğenilerini geliştirmektir. Akademisyenlerin ve öğrencilerin bu konudaki düşünceleri bu işlevin ne kadar yerine getirildiğini ortaya koymak konusunda ipuçları verebilecektir. Burada çıkan sonuçlar kamusal radyo yayıncıları açısından ciddiyle üzerinde durulması gereken niteliktedir. Akademisyenlerin %55.1'i kamusal radyoları bu konuda yetersiz bulurken öğrencilerde durum %65.4'e ulaşacak kadar ciddiyet kazanmaktadır. Burada televizyon izlenirlik oranlarının radyo dinlenirliğini ne ölçüde etkilediğini ayrıca sorgulama gereği ortaya çıkmaktadır.

Kamusal radyoların kültür ve sanata olan katkıları özel radyolarla kıyaslandığında sonuç çok daha farklı olmaktadır. Akademisyenler %60.2, öğrenciler ise %55.2 oranında kamusal radyoları tercih etmişlerdir. Öğrencilerin %25.5 gibi yüksek bir oranda kararsız kalmaları ise dikkat çekicidir. Burada da özel radyoların çok büyük çoğunluğunun kültürel sorumluluk taşımaması göz önünde bulundurulması gereken önemli bir unsurdur.

Kültür programlarının yanı sıra çok sınırlı sayıda hazırlanan sanat programlarının dinlenirlik oranlarını yine televizyonlar ve özel radyolarla karşılaştırmak aydınlatıcı olacaktır. Sanat programlarında da, kültür programlarında olduğu gibi kamusal radyoların televizyonun kısmen gerisinde kaldığı sonucu çıkmaktadır. Öğretim üyeleri %46.2 oranında bu yetersizliği vurgularken, öğrencilerde oran yine daha yüksek çıkmakta ve %56'ya ulaşmaktadır. Ayrı bir incelemenin konusu olmakla birlikte, televizyonlarda son beş yıl içinde sanat programlarında nicel ve nitel bir artış deneye dayalı olarak gözlenebilmektedir.

Kamusal radyolardaki sanat programlarının özel radyolardan daha kaliteli olduğu konusunda akademisyenler %71,8 gibi bir oranda olumlu düşünce belirtmişlerdir . Öğrenciler ise %56.3 oranında aynı düşünceyi paylaşmaktadırlar. Kültür programlarındaki saptamayı burada da yineleyebiliriz. Özel radyoların çok az sanat programı üretiliyor olması bu sonuçta etkili olabilmektedir.

Kamusal Radyoların Bilgilendirme ve Haber İşlevi

Tablo 5. Kamusal radyoların bilgilendirme ve haber işlevi

	Öğretim Elemanı				Öğrenci			
	Katıl mı yorum	Karar sızım	Katılı yorum	Toplam %	Katıl mı yorum	Karar sızım	Katılı yorum	Toplam %
Resmi veya kamusal yayıncılık toplumu yurt ve dünya olayları hakkında bilgilendirmektedir	10,3	25,6	64,1	100	15,8	20,2	64	100
Türkiye resmi radyoculuğu haber verme işlevinde günümüz televizyonunun gerisinde kalmaktadır	18	23	59	100	21,2	14,8	64	100
TRT'de hazırlanan haber programları özel radyolardan daha etkilidir	21,8	19,2	59	100	20,3	26	53,7	100

Radyo televizyon yayıncılığının en temel işlevlerinden biri, dinleyiciyi ve izleyiciyi yurt ve dünya olayları hakkında bilgilendirmek, nitelikli haber üretimini gerçekleştirmektir. Türkiye kamusal radyoculuğunun bunu ne ölçüde başardığı konusunda öğretim elemanları ve öğrenciler benzer düşüncelere sahiptirler. Akademisyenler %64.1, öğrenciler ise %64 oranında Türkiye radyoculuğunu başarılı bulmaktadırlar. Çok az bir farkla da olsa burada öğretmenlerinin öğrencilerinden daha iyimser yaklaştıkları gözlenmektedir. Çalışmanın bütününde ise hemen her konuda öğrencilerin daha eleştirel bir tutum içinde buldukları belirgindir.

Habercilik işlevini yerine getirmek konusunda kamusal radyoculuğumuz tıpkı kültür sanat programlarında olduğu gibi günümüz televizyonlarının gerisinde kalmaktadır. İletişim akademisyenleri bu düşünceyi %59 oranında benimserken, öğrenciler %64 lük bir oranda daha olumsuz yaklaşımda bulunmuşlardır. Haber etkinliğinde, diğer alanlarda olduğu gibi kamusal radyo yayıncılığı özel radyolardan daha güvenilir olma özelliğini korumaktadır. Öğretim elemanları kamusal radyo haberciliğine %59 oranında güven belirtirken, öğrencilerde bu oran %53.7 olmaktadır. Çok geniş mali ve ekonomik olanaklara sahip olan kamusal radyo yayıncılığının beğenilme oranının daha belirgin olması beklenebilirdi. Çünkü Türkiye’de çok sınırlı sayıda özel radyo istasyonu dışında bu radyolar ajans haberciliği yapmakta, muhabir kullanma yoluna gitmemektedirler. Okuma yazma bilmeyi gerektirmeyen ve sahip olması açısından da ucuz olan radyo diğer yeni kitle iletişim araçlarına oranla eğitim ve gelir düzeyi azaldıkça –özellikle haber almak için– daha çok tercih edilmektedir. Günümüzde televizyon, izlerkitlelerin en çok kullandıkları araçlar sıralamasında ilk araç olarak yerini alırken, televizyonu gazete ve radyo izlemektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde bu çalışmanın eğitim düzeyi yüksek bir gruba uygulandığı düşünülürse bu seçki değişmemekte ve eğitilmiş kişiler de haber konusunda önceliği radyodan çok televizyona vermektedirler (Birsen, 2005).

Türkiye Radyolarında Müzik-Eğlence Yayınlarının Dinlenme Oranları

Tablo 6. Kamusal Radyolarda Müzik Yayını Dinleme Oranları

	Öğretim Elemanı				Öğrenci			
	Katıl mı yorum	Karar sızım	Katılı yorum	Toplam %	Katıl mı yorum	Karar sızım	Katılı yorum	Toplam %
Radyoyu müzik ve eğlence aracı olarak dinlerim	23	19,3	57,7	100	21,9	13,1	65	100
Kamusal radyolardaki müzik programlarını dinlerim	15,4	34,6	50	100	30,6	18,7	50,7	100
TRT’de hazırlanan müzik programları özel radyolardan daha etkilidir	29,4	18,6	52	100	33,7	21	45,3	100
TRT’de arabesk fantezi türü müzik yayınının yapılması doğrudur	56,4	20,6	23	100	45,7	25,1	29,2	100
TRT’deki müzik yayınları toplumun genel kültür düzeyine katkı sağlar	18	21,8	60,2	100	17,6	31,1	51,3	100

Türkiye’de özel televizyonlar 1990, özel radyolar ise 1992 yılında yayına girmişlerdir. O günden buyana radyoların bir müzik seti işlevi üstlendiği düşünceleri dile getirilmeye başlamıştı. Bununla birlikte yapılan araştırmalar da günümüz Türkiye’sinde radyonun eğlence ve müzik amaçlı kullanılan bir kitle iletişim aracı olduğu ortaya konulmuştur (Cankaya, Mahmutoğlu ve Güney, 2004). Özellikle söz programları yapımcıları bu durumun mesleki anlamda bir isteklendirme kaybına yol açtığını belirtmekteydiler. Akademisyenlerin ve öğrencilerin vermiş olduğu yanıtlar bu kaygıyı doğrular niteliktedir. Öğretim elemanları %57.7, öğrenciler ise %65 gibi çok yüksek bir oranda bu yönde görüş bildirmişlerdir.

Araştırma tıpkı genel müzik dinleyicisi gibi kamusal radyo dinleyicisinin de müzik yayınına önemli ölçüde tercih ettiğini göstermektedir. Öğretim üyeleri %50 öğrenciler ise %50.7 gibi yakın oranlarla müzik dinleme isteklerini ortaya koymuşlardır. Burada Türkiye kamusal radyoculuğunda da söz programları oranlarının ne kadar azaldığı ya da nitelik kaybına uğradığı ayrıca araştırılması gereken bir konudur.

TRT’de hazırlanan müzik programlarının dinlenirlik oranları özel radyolar ve televizyonlarla karşılaştırıldığında diğer işlevleriyle benzer sonuçlar ortaya çıkmakta, ancak burada dinlenme oranlarında hissedilir bir düşme görülmektedir. Kamusal radyolar öğrenciler tarafından yine özel radyolardan daha fazla dinlenmektedir, ancak oran %45,3 olabilmektedir. Özel radyolar ise %33,7 oranında tercih edilmektedir. Görüldüğü gibi makas hayli daralmıştır. Öğretim elemanlarının tercihi ise belirgin biçimde kamusal radyolardan yanadır. Akademisyenlerin %52’si kamusal radyoları, ancak %29,4’ü özel radyoları dinlediğini bildirmektedir.

Özel radyo ve televizyonların yayına girmesiyle birlikte müzik denetiminin ortadan kalkması özel radyo ve televizyonlarda bu tür müzik yayını yapan radyo ve televizyon kuruluşlarının önemli bir dinlenirlik şansı kazandırmıştır. Türkiye kamusal radyoculuğu da denetimi önce yumuşatmış çok kısa bir süre içinde de ortadan kaldırmıştır. Popüler olanla mücadele mi, yoksa rekabet mi edilir tartışması bir yana; bu durumu iletişim akademisyenlerinin ve iletişim adaylarının nasıl karşıladığını saptamak sosyolojik anlamda da ipuçları verecek niteliktedir.

Öğretim elemanları bu durumu %23, öğrenciler ise %29.2 gibi oranlarla olumlu karşılamaktadır. Eğitimleri ve birikimleri gereği entelektüel adayı donanımına sahip bir kitle içerisinde bu oranların pek de düşük olmadığı söylenebilir. Örneğin bu araştırma yayın tekelinin kırılmadığı bir çeyrek yüzyıl önce yapılmış olsaydı akademisyenlerin dörtte birinin arabesk-fantezi müzik talebinde bulunmaları söz konusu olur muydu?

Arabesk-fantezi türlerine yer vermesine karşın otantik müziği ve çok sesli müziği repertuarlarında barındıran kamusal Türkiye radyoculuğu, bu karmaşık yapısıyla toplumun müzik kültürünü ne kadar geliştirebilmektedir. Öğretim üyeleri %60.2 oranında olumlu görüş belirtirken, öğrencilerde bu oran %51.3'te kalmıştır. Öğrencilerle öğretmenleri arasındaki makasın en fazla açıldığı soru bu olmuştur.

Radyo Dinleme Alışkanlıkları

Tablo 7. Radyo dinleme alışkanlıkları

	Evde	İşyerinde	Arabada	Toplu Ulaşım Aracında	Diğer	Toplam
Öğretim Elemanı	35,9	1,3	52,6	1,2	9	100
Öğrenci	48,7	2,4	23,8	12,9	12,2	100

Öğretim elemanları ve öğrencilerin radyo dinleme alışkanlıklarına ilişkin çok genel bir değerlendirme yapmak bu dinleyici kitlenin radyoyla kurmuş olduğu iletişimi ya da radyoya verdiği değeri ortaya koyacaktır. Öğretim elemanlarının %52,6'sı arabada radyo dinliyor olması, radyonun günümüzdeki yeni işlevini gösterir gibidir. Bu bir anlamda radyonun kitlenin, ailenin dostu olmaktan uzaklaşıp bireyin arkadaşı olduğunun da belirtisidir. Bununla birlikte ev hâlâ bir radyo dinleme mekânı olarak karşımıza çıkmaktadır. Televizyon, bilgisayar, internet gibi elektronik araçlara karşın öğretim elemanlarının %35.9 gibi bir oran belirtmeleri radyonun tercih edilirliliği açısından olumlu bir göstergedir. Ancak ekonomik nedenler dolayısıyla pek çoğunun evinde bilgisayar ve internet olmadığı düşünüldüğünde bu tercihin gerçek nedeni tartışmaya açık olmakta, ayrı bir inceleme konusu teşkil etmektedir. İşyeri, toplu ulaşım araçları ve diğer mekânlar öğretim üyelerinde dikkate alınır bir değer olarak ortaya çıkmamaktadır. Öğrenciler ise %48.7'lik bir oranla radyo dinlemek için evlerini tercih etmektedirler. Burada şaşırtıcı bir şey olduğu söylenemez. Ancak öğrencilerin %23.8'i oranında arabada radyo dinlediklerini belirtmeleri dikkat çekicidir. %12.2'si farklı mekânları dile getirirken, %12.9'unun toplu ulaşım mekânlarında radyo dinledikleri belirlenmektedir.

Öğretim elemanları %44,9 oranında Radyo-1 dinlerken bu oran öğrencilerde çok büyük bir farklılıkla %68.2'ye kadar ulaşmaktadır. Söz-müzik ve haber unsurlarının bir arada bulunduğu merkezi bir radyo istasyonu olan Radyo-1'in diğer TRT istasyonlarından daha çok dinlenmesi beklenen bir sonuç olarak kabul edilebilir. Ancak öğrencilerde oranın bu denli yüksek olması ilginçtir. Bu arada öğrencilerin %17.1'lik bölümünün bu kanalları dinlemediğini belirtmesi de düşündürücüdür. Öğretim elemanlarının nitelikli müzik yayını yapan Radyo-3'ü

%26,9 gibi önemli bir oranda dinledikleri belirlenmiştir. Burada ilginç olan öğrencilerde bu oranın %4,5 gibi çok düşük bir düzeyde kalmasıdır. Radyo-4 haberlerden, Türk sanat ve Türk halk müziği programlarından oluşan bir kanalken, TRT-FM genellikle canlı müzik-eglençe yayınları yapan bir istasyondur. Bu özellikleriyle tecimsel özel radyolardan farklılık göstermemesi, dinlenirlik oranlarının düşük olması nedeni olarak düşünülebilir. Bu da ayrıca değerlendirilmesi gereken bir konu olarak belirmektedir. Bunu TRT'nin kendi radyo kanallarını yeterince tanıtamamasıyla mı yoksa genç insanların çok sesli müziğe ilgilerinin azalmasıyla mı açıklamak gerekir? TRT-FM ve Radyo-4'ün dinlenme oranlarının düşüklüğü de burada ortaya çıkan bir başka durumdur.

Tablo 8. TRT'de en çok dinlenen kanal

	Radyo 1	TRT FM	Radyo 3	Radyo 4	Diğer	Toplam
Öğretim Elemanı	44,9	2,6	26,9	6,4	19,3	100
Öğrenci	68,2	6,9	4,5	3,3	17,1	100

Kamusal radyolarda hayli azalan söz programlarını öğrencilerin %27.5 oranında akşam saatlerinde dinledikleri anlaşılmaktadır. Öğrencilerin %20'si gece yarısı %16.1'i ise sabah saatlerinde söz programları ile buluşmaya çalışmaktadırlar. Öğretim elemanlarının %16,7'si akşam saatleri, %9'u da öğle arası söz programlarını dinlediklerini belirtmektedirler. Araştırmanın bu bölümünde en çarpıcı nokta "diğer" yanıtının ciddi bir ağırlık oluşturmasıdır. Ancak burada söz-müzik-efekt unsurlarının bir arada kullanıldığı kuşak programlarda çeşitli konuların yer aldığı sözlü bölümler bulunması, dinleyiciler tarafından bu yapımların söz programı olarak algılanması sonucunu doğurmuş olabilir. Bu noktanın da göz önünde tutulması gerekir. Öğretim elemanları %33,3'ü öğrenciler ise %29.8 oranında bu seçeneği işaretlemişlerdir. Zaten öğrencilerde bu seçenek en fazla tercih edilen seçenek olmuştur. Seçenekler arasında günün bütün zaman dilimleri bulunduğu için buradaki "diğer" seçeneği radyonun dinlenmemesi biçiminde değerlendirmelidir. Başka istasyonu bulunmayan TRT'de diğer seçeneğe yer verilmesi bu konudaki bilgi eksikliğinin dikkat çekici bir göstergesidir.

Tablo 9. Söz programları ne zaman dinleniyor?

	Sabah	Öğle	Akşam	Gece Yarısı	Diğer	Toplam
Öğretim Elemanı	34,6	9,0	16,7	6,4	33,3	100
Öğrenci	16,1	6,6	27,5	20,0	29,8	100

Söz ve müzik unsurlarının bir arada bulunduğu kuşak program olarak anılan yapımlar günümüz radyoculuğunda en çok tercih edilen program türüdür. Türkiye kamusal radyoculuğunda da en fazla gerçekleştirilen program türü budur. Burada akademisyenler %43,6, öğrenciler %30,3 oranında "diğer" seçeneğini işaretlemişlerdir. Daha önce belirtildiği üzere bu seçenek radyonun dinlenmediği anlamına gelmektedir. Öğretim üyeleri radyoyu en çok sabah saatlerinde dinlediklerini belirtmektedirler. Bu seçenekte öğretim elemanlarının otomobilde radyo dinleme alışkanlıkları ile ilişkili bir sonuç doğurmaktadır. Özellikle büyük kentlerde sabahları göreve giderken otomobilde radyo dinleme alışkanlığının yaygınlaştığını göstermektedir. Bu soruda dikkat çeken nokta öğretim üyelerinin %19,2'sinin, öğrencilerin %29,2'sinin akşam saatlerinde radyo dinlemeleridir. Televizyon izlenme oranlarının en yüksek olduğu bir zaman diliminde insanların bir bölümünün hâlâ radyo dinliyor olması önemlidir. Öğrencilerin %20,8'lik bir bölümünün radyo dinlemek için gece yarısını seçmeleri ise, radyonun günümüzde –kitlenin değil- bireyin dostu olduğunun bir başka göstergesi gibidir.

Tablo 10. Kuşak programları ne zaman dinleniyor?

	Sabah	Öğle	Akşam	Gece Yarısı	Diğer	Toplam
Öğretim Elemanı	23,1	6,4	19,2	7,7	43,6	100
Öğrenci	12,2	7,5	29,2	20,8	30,3	100

Sonuç

İletişim fakültelerindeki radyo dersleri okutulan bölümlerin öğretim elemanlarının bu yeni iletişim ortamında, hâlâ radyo dinleme alışkanlıklarını sürdürdükleri görülmektedir. Kamusal radyoların dinlenirlik oranlarının doğal olarak düştüğü, ancak genel iletişim ortamında bu durumun kaygı verici boyutlarda olmadığı anlaşılmaktadır. Reklâmcılık etkinlikleri dışarıda bırakılarak yapılan çalışmada kamusal radyoların, diğer asal işlevleri olan habercilik, kültür-egitim ve sanata katkı, müzik-eglenme alanlarında özel sektöre oranla daha fazla tercih edildikleri saptanmıştır. Ancak televizyonlar karşısında önemli ölçüde konum yitirdikleri açıkça fark edilmektedir. Radyoların günümüzde en fazla müzik-eglenme aracı olarak tercih edildikleri, daha sonra haber dinlemek amacıyla kullanıldıkları belirlenmiştir. Kültür-egitim işlevlerinin ise bu işlevlerinden daha geride kaldığı saptanmıştır. Ana dilinin yetkinlikle kullanılması konusunda ise genelde yeterli bulunmuş, ancak bu konuda eğitim veren tek kurum olması ve okul niteliği taşıyan bir kurum özelliği taşıması göz önünde bulundurulduğunda, oranların neden daha yüksek olmadığı bir soru işareti olarak ortaya çıkmıştır.

Radyo dinleme oranları ve alışkanlıkları konusunda öğretim elemanlarının radyoya sıcak yaklaştıkları görülürken, öğrencilerin daha mesafeli oldukları belirgin olarak ortaya çıkan bir sonuçtur. Bu durum geçen zamanla birlikte radyonun albenisini yitirmesi kaygısını beraberinde getirmektedir. Her iki grupta da verilen yanıtlarda kararsız oranlarının yüksek olması, radyoculuk konusunda yeterince bilgi sahibi olunmamasıyla değerlendirilebilir. Bu arada Radyo 1'in TRT'nin diğer kanallarından çok daha fazla dinlendiği de ortaya çıkan bir başka bulgudur. Özellikle TRT-FM ve TRT-4, tecimsel radyolarda adeta rekabet eden program yapılarıyla çok az ilgi görmektedir.

Kuşkusuz günümüzde kamusal radyolar, tek elektronik iletişim aracı oldukları günlerdeki konumlarında değiller. Farklı bir işlev üstlenerek farklı ortamlarda farklı amaçlarla dinlenirliklerini belli ölçülerde sürdürebilmektedirler. Ancak bir kurum olarak radyoya hiç yabancı olmayan ya da olmaması gereken bir izlerkitle üzerinde yapılan araştırmada radyo dinleme oranları ve alışkanlıkları araştırılırken, arka planda "nasıl bir radyo?" ya da "geleceğin kamusal radyosu ne olmalıdır?" gibi sorulara ilişkin pek olumlu ipuçları alınamamıştır. Bu çalışmanın böyle bir amacı olmamasına karşın verilen yanıtlardan radyonun öyle pek de önemsenmediği gibi bir sonuç çıkarılabilmektedir. Bu sonuca ulaşılmasında yanıtlardaki kararsız oranlarının hayli yüksek olması önemli rol oynamıştır.

Kaynakça

- AKSAN, Doğan. (1979). Her Yönüyle Dil I. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ATABEK, Necdet ve DAĞTAŞ, Erdal. (1998). Kamuoyu ve İletişim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayın No:139.
- BERNARD, Stephen. (2000). Studying Radio. New York: Oxford University Pres.
- BİRSEN, Özgül. (2005). Çok Seçenekli Medya Ortamında Kitle İletişim Araçlarının Tüketim ve Seçim Biçimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- WEDELL, George ve diğerleri. (1992). 21.Yüzyılda Avrupa'da Kamu ve Özel Radyo Hizmetlerinin Önündeki Fırsatlar (Çev.: Mustafa K. Gerçekler). Ankara: TRT Basım ve Yayın Müdürlüğü Yayınları.
- CANKAYA, Özden. (2003). Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- CANKAYA Özden, MAHMUTOĞLU, Vildan ve GÜNEY, Hamdi. (2004). Türkiye'de Radyonun Değişen Kültürel İşlevi: İstanbul'daki Taksi Şoförleri Üzerine Bir Araştırma. İletişim, 1, 29-50.
- HENDY, David. (2000). Radio in the Global Age. Cambridge: Politiy Pres.
- İRVAN, Süleyman. (1997). Medya, Kültür, Siyaset. Ankara: Bilim Sanat Yayınları/Ark Kitapları.
- KAYADOR, Vakur. (1999). Türkiye'de Radyo Yayın Tekeli Döneminde Siyasal, Toplumsal Yapı-Radyo Programcılığı, Yayıncılığı Etkileşimi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- MEDIACAT. (2007). Her On Kişiden Yedisi Radyo Dinliyor. <http://www.mediakatonline.com/tr/news/details.asp?ID=4133>, 01.05.2007.
- OZANKAYA, Özer. (1995). Temel Toplumbilim Sözlüğü. İstanbul: Emre Matbaacılık.
- ÖZGEN, Murat. (1998). Gazetecinin Etik Kimliği. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları:53.
- PEKMAN, Cem. (1997). Televizyonda Özelleşme. İstanbul: Beta Basım.
- RADYO TELEVİZYON ÜST KURULU. (2007a). <http://www.rtuk.org.tr>.
- RADYO TELEVİZYON ÜST KURULU. (2007b). Radyo Dinleme Eğilimleri Araştırması, <http://www.rtuk.org.tr>, 5.05.2007.
- RADYO TELEVİZYON ÜST KURULU (2007c). Türkçe Kullanımı. http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=11055d05-bfa5-4780-b13f-59eb90335766, 11.07.2007.